

TÜRK ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ SİSTEMİNİN ÖNEMLİ BELGELERİ: **TOPLUMSAL ANLAŞMA** TÜRK ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ SİSTEMİNİN 37 YIL ÖNCE YAPTIĞI İLK SOSYAL DİYALOG DENEMESİ

HASAN TAHSİN BENLİ*

Ülkemizde sosyal diyalog yönündeki en önemli adımlardan biri, 20 Temmuz 1978 tarihli 'Toplumsal Anlaşma' ile atıldı. 'Toplumsal Anlaşma', dönemin Başbakanı Bülent Ecevit ile dönemin Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ) Genel Başkanı Halil Tunç arasında imzalandı.¹ Yalnızca kamu kesimini kapsayan Anlaşma'nın temel amacı, kamu kesiminde işçi-işveren ilişkilerini düzenleyerek, sağlıklı ve barışçıl bir çalışma yaşamının oluşturulmasıydı. Bu amaçla, Hükümet ve TÜRK-İŞ temsilcileri, ücret politikası ve işçi-işveren ilişkilerinde ortaya çıkan temel sorunları ele alarak, toplu pazarlık, iş hukuku, yönetime katılma ile ilgili ayrıntılı hükümler üzerinde görüş birliğine vardılar.

¹-O dönemde TÜRK-İŞ İcra Kurulu (bugünkü Yönetim Kurulu) şu kişilerden oluşuyordu: Genel Başkan Halil Tunç, Genel Sekreter M. Sadık Şide, Genel Mali Sekreter Ömer Ergün, Genel Eğitim Sekreteri Kaya Özdemir, Genel Teşkilatlandırma Sekreteri Ethem Ezgü.

*TÜRK-İŞ Danışmanı hasantahsinbenli@gmail.com

Ekonomik Kriz ve Anlaşma

1974 yılında ekonomik anlamda tüm dünyada zor bir döneme girildi. Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü'nün (OPEC) aldığı bir kararla petrol fiyatları kısa sürede dört katına yükseldi. Bu yükselişle birlikte tüm dünyada bir pazar daralması yaşandı. Türkiye'nin dış ticaret hadleri olumsuz etkilendi. Aşırı kısa vadeli borçlanma politikaları nedeniyle, diğer az gelişmiş ülkelerle birlikte Türkiye de derin bir ekonomik krize sürüklendi.

Uluslararası bankalar az gelişmiş ülkelere verdikleri kredileri kısıtlar, faizleri yükselttiler. 1974 yılında yapılan Kıbrıs Barış Harekatı nedeniyle Batılı ülkelerin Türkiye'ye uyguladığı ambargo, ekonomik sorunları daha da ağırlaştırdı. Türkiye'nin dış ticaret açığı, bütçe açığı ve çeşitli ürünlere uygulanan sübvansiyonlar büyük oranda arttı. Kısa vadeli borçların toplam borçlar içindeki payı yükseldi.

1974 yılında başlayan bu süreç birkaç yıl devam etti. 1978 yılında ödemeler dengesi krize girince büyü-

me hızı yavaşladı, ekonomi durgunluk yaşanmaya başladı. Döviz fiyatlarının ve faiz hadlerinin yükselmesi maliyet enflasyonuna yol açtı, enflasyon ilk kez yılda yüzde 50'yi aştı. Yaşanan derin ekonomik kriz üzerine bankalar iflas etmeye başladı. Döviz darboğazı arttı, temel tüketim maddeleri karaborsaya düştü. O yıllarda ilişkilerin iyice gelişmeye başladığı Uluslararası Para Fonu (IMF), borçların ertelenmesi ve yeni kredi sağlanması karşılığında devalüasyon yapılmasını ve teşviklerin azaltılmasını içeren kapsamlı bir istikrar programını şart koştu. Ancak, dönemin hükümetiyle anlaşma sağlanamadı.

IMF'nin öngördüğü bu program, ancak 1980 yılında kabul edilen 24 Ocak kararları ve ardından gelen 12 Eylül askeri darbesiyle uygulanabildi. IMF'den alınan dış destekle uygulamaya konulan istikrar programına göre, Türk Lirası, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) doları karşısında devalüe edildi. Kamu İktisadi Teşekkülleri (KİT) ürünlerine zamlar yapıldı. İthalat kısıtlanıp, vergi indirimleri yoluyla ihracatı artırmak amaçlandı. Faizlerde indirime gidilerek, tasarruf özendirilmeye çalışıldı. Buna karşılık yatırımlar azaltılıp kalkınma hızının düşürülmesi kararlaştırıldı. Ücret ve maaş zam oranları enflasyon oranının altında gerçekleşecekti. IMF, bu önlemlerin uygulanması durumunda Türkiye'ye verilen uzun vadeli kredilerin taksitlerinin ertelenmesi garantisini verdi.

Hükümeti 'Toplumsal Anlaşma'ya götüren süreçte, ekonomik boyutun yanı sıra, Türkiye'nin 1978 yılında dış politikada yaşadığı bazı gelişmelerin

de etkili olduğu söylenebilir.

1978 yılı Türk-Amerikan ilişkileri açısından gergin bir dönemi ifade ediyor. Amerika Birleşik Devletleri, 1975 yılında kapatılan Amerikan üslerinin yeniden açılması için, bu dönemde Türkiye'ye yoğun bir baskı uyguladı. Bu nedenle ilişkilerde uzun süreli bir gerginlik yaşandı.

Bir diğer gelişme ise, 1972 yılından sonra, 1978 yılında da Türkiye ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) arasında bir Anlaşma imzalanmış olmasıdır. Başbakan Bülent Ecevit, Haziran 1978'de SSCB'ye bir ziyaret yaptı. Ziyaretin ardından Sovyetler Birliği Devlet Başkanı Brejnev bu geziyi, "Barışçı işbirliğinin gelişmesine yapılan gerçek bir katkı" olarak niteledi. 30 Kasım 1978 günü ise, Türkiye ile Sovyetler Birliği arasındaki ticaret hacmini iki buçuk katına çıkaran anlaşma Moskova'da Ticaret Bakanı Teoman Köprülüler ile Sovyet yetkilileri arasında imzalandı. O dönemde Türkiye, sosyalist blok dışında Sovyetler'den en fazla ekonomik yardım alan ülkeydi.

Ekonomik krizin etkisi ve dış politikada yaşanan yeni gelişmeler ışığında, Hükümetin kamu kesimi toplu iş sözleşmeleri sürecinde 'Toplumsal Anlaşma'ya yönelmesi, işçilerle sorun yaşamaktan kaçınmayı amaçladığı biçiminde yorumlanabilir.

Krizden Çıkış Arayışları ve Anlaşma'ya Giden Süreç

Yukarıda özetlemeye çalıştığımız derin ekonomik krizle birlikte, kamu kesimi toplu iş sözleşmeleri, kamu yö-

netimi bakımından bir düzen içine alınamayan, işçi sendikaları bakımından da güçlü ve etkili haklar elde edilemeyen bir şekilde geçti. Ekonomik ve sosyal gelişmelerin, krizin derinleşmesinin yanı sıra, kamu kesiminde toplu pazarlık düzeninde yaşanan ve birikim yaratan birçok olay, 1978 yılında imzalanan 'Toplumsal Anlaşma'nın alt yapısını hazırladı.

"1978-80 döneminde Ecevit hükümeti yerli ve uluslararası sermayenin büyük baskısı altındaydı. Merkez Bankası tüm görevlerini adeta 'Tah-takale' borsasına devretmişti. Petrol gereksinimi günlük spot alımlarla karşılanıyordu. Böylesine sorunlarla uğraşan hükümet, işçi sınıfını bir anlamda yanında hissetmek için bu yolu tercih etti."²

3.Ecevit Hükümetinin kurulmasının ardından, Kamu Kesimi Toplu İş Sözleşmelerini 'Toplumsal Anlaşma'ya götüren süreç, 6 Temmuz 1978 günü başladı. Dönemin Devlet Bakanı Hikmet Çetin, TÜRK-İŞ Genel Başkanı Halil Tunç ve Genel Sekreteri Sadık Şide ile üç saat süren görüşmesinden sonra basına yaptığı açıklamada, "TÜRK-İŞ'le kamu kesimindeki sözleşmeler konusunda görüş birliği içindeyiz" diyerek anlaşmanın ilk işaretlerini verdi.³

10 Temmuz 1978 günü ise dönemin Başbakanı Bülent Ecevit, kamu kesimindeki toplu sözleşmelerin ilkelerini saptamak üzere TÜRK-İŞ Genel Başkanı Halil Tunç'la bir görüşme yaptı. Görüşmeye Devlet Bakanı Hikmet Çetin de katıldı.⁴

2-Aktaran Tefvik Çavdar.

3-Ayin Tarihi, http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/Ayin_Tarihi/Ayintarihi.htm

4-agy.

TÜRK-İŞ Genel Başkanı Halil Tunç, 14 Temmuz 1978 günü 13 kamu kuruluşunda çalışan 470 bin işçinin toplu sözleşme görüşmeleriyle ilgili olarak Başbakan Bülent Ecevit'i ziyaret ederek bir görüşme yaptı. Görüşmeden sonra bir açıklama yapan Halil Tunç, hükümetin kendilerinden ücretler konusunda ortaya çıkan bir uyuşmazlığın çözümü için iki gün süre istediğini bildirdi.⁵

15 Temmuz 1978 günü Hükümet ile TÜRK-İŞ arasında, kamu kuruluşlarındaki işçilerin toplu sözleşmeleri konusunda ücretler üzerinde çıkan uyuşmazlığın çözümü için Devlet Bakanı Hikmet Çetin'in başkanlığında yürütülecek çalışmalara başlandı. Hükümet ile TÜRK-İŞ arasında kamu kuruluşlarındaki işçilerin toplu sözleşmeleri konusundaki görüşmeleri yürüten Devlet Bakanı Hikmet Çetin, "İhtilafı olan ücretler konusunda uyum noktası bulmaya çalışıyoruz" dedi. TÜRK-İŞ Genel Başkanı Halil Tunç da anlaşma ile ilgili olarak ümitli olduğunu söyledi.⁶

19 Temmuz 1978 günü Hükümet ile TÜRK-İŞ arasında sürdürülen görüşmeler anlaşmayla sonuçlandı. Başbakan Bülent Ecevit görüşmeden sonra yaptığı açıklamada, ekonomik ve sosyal politikanın saptanmasında TÜRK-İŞ'le birlikte hareket edeceklerini, toplu sözleşmelerde sendikalar arasında yan tutulmayacağını bildirdi. TÜRK-İŞ Genel Başkanı Halil Tunç ise yaptığı açıklamada, ilk defa Ecevit başkanlığındaki bu hükümete güven duydukları için işbirliğine gitmek-

5-agy.

6-agy.

te sakinca duymadıklarını belirtti.⁷

20 Temmuz 1978 günü Hükümet ile TÜRK-İŞ arasında 'Toplumsal Anlaşma' metni imzalandı. İmzalanan anlaşma Bakanlar Kurulunda görüşülerek kabul edildi. Bakanlar Kurulu toplantısından sonra bir konuşma yapan Başbakan Bülent Ecevit, Anlaşmayı 'Toplumsal Anlaşma' olarak nitelendirirken, Anlaşmanın Türk toplumunun refahını adaletli olarak artırma yolunda bir adım olduğunu söyledi. TÜRK-İŞ Genel Başkanı Halil Tunç da, Anlaşmanın toplumda karşılıklı güven ve iyi niyete dayanan görüşmelerin ne denli başarılı sonuç vereceğinin belgesi olduğunu, ülkedeki pek çok sorunun bu yollarla çözümlenebileceğini belirtti.⁸

Başbakan Bülent Ecevit 21 Temmuz 1978 günü Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk ile haftalık olağan görüşmesinden sonra gazetecilere yaptığı açıklamada, 'Toplumsal Anlaşma'nın dışında kalan sendikalara daha üstün ekonomik şartlar sağlanamaz. Anlaşma kamu kesiminde TÜRK-İŞ dışındaki sendikaları da etkileyecektir, bazı güçlüklerle karşılaşacaklardır. Buna gerek kalmadan DİSK'le diyalogu sürdürmek istiyoruz" dedi.⁹

Dönemin Çalışma Bakanı Bahir Ersoy 22 Temmuz 1978 günü Bursa'da yaptığı konuşmada, Hükümet ile TÜRK-İŞ arasında yapılan 'Toplumsal Anlaşma'ya değinerek, "Bu ücret dondurması değildir. TÜRK-İŞ'le an-

laşma yapılmasının kaynağı ülkenin darboğazdan çıkışını sağlarken, tüm halktan istenen ve istenecek yardımlara dayanarak bu darboğazdan çıkmanın sonucudur" dedi.¹⁰

Anlaşma İmza Töreninde Yapılan Konuşmalar

'Toplumsal Anlaşma'nın imzalanması sırasında Başbakan Ecevit bir konuşma yaptı. Ecevit konuşmasında şunları söyledi:

"Hükümetimiz adına Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Başkanı Sayın Halil Tunç'la ve Sayın Genel Sekreter Sadık Şide ile yaptığımız görüşmeler sonuç aşamasına varmış bulunuyor. İki değerli sendikacı arkadaşımıza ve kendilerine destek olan değerli sendikacı arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım. Ayrıca yardımcıları ile birlikte bu anlaşmanın hazırlanmasına gece-gündüz çalışarak büyük katkıda bulunan Sayın Hikmet Çetin'e ve kendisine bu konuda yardımları olan Sayın Tevfik Çavdar'a da şükranlarımı sunarım.

Türkiye, bilindiği gibi, bundan 10-15 yıl önce bugünlerde, demokratik yaşamında önemli bir aşama sayılabilecek önemli bir adım atmış ve toplu sözleşme grev düzenine geçmişti. 1963 yılında yürürlüğe giren yeni Sendikalar Yasası ve Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Yasası Türk işçilerine dünya ölçülerinde en ileri hakları tanıyan yasalar arasındadır. Uzun yıllar bu yasalar özellikle sendikalarımızın gösterdikleri anlayışla çok başarılı bir biçimde yürümüştür. Fakat son yıllarda her kesimde görülen düzensizlik

7-agy.

8-agy.

9-agy.

10-agy.

toplular sözleşme düzenine çalışma yaşamına da bir ölçüde yansımıştır.

Bu arada ekonominin bazı darboğazlara sürüklenmesi bazı sorunlar yaratmıştır. Buna karşı bir demokratik çözüm aramak, işçilerin refahtan hakları olan payı düzenli biçimde almalarını güvence içine alacak ve hem de ekonominin sürekli bir gelişme içinde olmasını aynı zamanda işsizlere istihdam açma olanağını sağlayacak bir demokratik düzenlemenin gerektiği aşamaya varmış bulunuyoruz. Bu gerekliliği TÜRK-İŞ zamanında sağlamıştır ve büyük bir sorumluluk anlayışıyla büyük bir olgunlukla bu konudaki görüşlerini açıklamıştır.

Hükümetimiz bildiği gibi, görev geldikten kısa bir süre sonra ekonomimizi darboğazdan kurtarma yolunda adımlar atarken bir yandan da bununla bağlantılı olarak çalışma yaşamımıza Anayasa ve Yasalar doğrultusunda ülke ekonomisini gerekli kıldığı bir düzenleme vermek üzere TÜRK-İŞ'in değerli yöneticileriyle görüşmelere başlamıştık. Sözleşimin başında belirttiğim gibi bugün sonuç aşamasına varmış bulunuyoruz. Yarın sabah bu konu ile ilgili olarak Bakanlar Kurulunu toplantıya çağıracağım ve sanırım saat 13.00 sıralarında Hükümet ve TÜRK-İŞ adına daha kesin ve ayrıntılı açıklama yapılabilecek Anlaşmaya varmış bulunuyoruz. Fakat bunun kamuoyuna açıklanacak ayrıntılarını yarına kadar saptayacağı ve Bakanlar Kurulundan geçtikten sonra da açıklayacağız. Bakanlar Kurulunda daha önce bu konuda bilgi verilmişti. Sayın Bakan arkadaşlarımın bu konudaki yapıya

eğilimlerini biliyorum. Onun için Bakanlar Kurulunda herhangi bir güçlük çıkmayacağına inanıyorum.

TÜRK-İŞ'le bu anlaşma olanağını ararken bazı yayın organlarında belki konuyu ve konuya yaklaşım biçimimizi yeterince bilememekten ileri gelen bazı yanlış değerlendirmeler yapılmıştır. Örneğin, o arada ücretlerin dondurulmasının söz konusu olduğu gibi bir izlenim yaratılmıştır. Oysa bu kesinlikle söz konusu değildir. Zaten yasalara göre böyle bir olanak da yoktur. Tam tersine, bugün sonuç aşamasına varan anlaşmamız uygulamaya başlandığı zaman görülecektir ki, bu yıl kamu kesimindeki toplu sözleşmelerde işçilerimize rejimi ne olursa olsun dünyanın hiçbir ülkesinde görülmedik yüksek zamlar verilecektir ve bu zamlar da ve haklarla işçilerimizin son yıllardaki yaşam pahalılığına karşın fiyat artışlarına karşın geçim düzenlerinde bundan önceki toplu sözleşme dönemine göre bir gerileme olmaması kesin güvence altına alınacaktır.

Ayrıca bunun da ötesine gidilecektir. Şimdiye kadar kamu kesiminde bile toplu sözleşmeler birbiriyle tutarlı biçimde uyumlu biçimde yapılmadığı için işçi kesiminin kendi içinde de adaletsizlikler dengesizlikler olmuştu ve belli bir işkolunda ve belli bir kamu kuruluşunda çalışan işçiler oldukça yüksek ücretler alırken bir başka kamu kuruluşunda belki de daha ağır ve tehlikeli bir işte çalışan bazı işçiler onlara oranla bir hayli düşük ücret almışlardı. Şimdi biz işçi kesiminin kendi içindeki bu dengesizlikleri de giderme yolunda adımlar at-

maya başlayacağız. Böylelikle kamu sektöründeki işçilerin büyük bir kesimi aslında demin belirttiğim kurallın ötesinde gelir sağlayacaktır. Yani bundan önceki toplu sözleşme düzeyinde sağladıkları yaşam seviyesini korumanın ötesinde, şimdiye kadar düşük ücret alan işçiler daha ileri bir refah düzeyine de ulaşmış olacaktır. Böylece bir yandan tümüyle toplumda adaleti daha sağlam biçimde sağlama yolunda adım atılırken, işçi kesiminin kendi içinde de adaleti ve gelir dengesini sağlayıcı bir adım atılmış olacaktır. Aynı zamanda, iş veriminin artması, tabii işçinin sağlığını ve can güvenliğini öncelikle gözetmek koşuluyla, iş veriminin artması bakımından gerekli önlemlerin alınması konusunda da görüş birliğine varmış bulunuyoruz.

Böylelikle Kamu İktisadi Kuruluşlarının verimlilik ve karlılık oranı artacağından, bu kuruluşlar şimdiye kadar olduğundan daha büyük bir hızla yeni yatırım alanları açabilecekler, yeni istihdam olanakları yaratabileceklerdir. Böylelikle işçilerimizin öncülüğünde işsizlere iş alanları, çalışma alanları açabilme olanağı büyük ölçüde artmış olacaktır.

Biz işçilerin toplu sözleşme ve gelir düzeyini başka bazı sorunlardan soyutlamanın doğru olmayacağı ve demokratik olmayacağı düşüncesindeyiz. Onun için özellikle bu toplu sözleşmelerden sonra uygulanmaya başlanmak üzere, kamu kesiminde işçilerin yönetime ve sorumluluğa etkin biçimde katılmalarını güvence altına alacak ve bu arada işçinin de katkısıyla verimde ve karda sağlanan

artışlar işçinin hakkı olan payı özendirici biçimde almasını sağlayacak bir düzenlemeye gidilecektir.

Bu, işçilerin refahında yeni artış olanakları sağlayacağı gibi, kamu kuruluşlarının daha iyi işlemesini de güvence altına alacaktır. Aynı zamanda demokrasi kurallarını, işyeri düzeyinde de gerçekleştirme bakımından önemli bir adım, yeni ve büyük bir aşama olacaktır.

Bu arada toplu sözleşmelerde işçilerin sağlığını ve can güvenliğini öncelikle gözetirken iş verimini düşürecek biçimde işletmecilik yetkilerinin kısılmaması da tabiatıyla önemle göz önünde tutulacaktır.

Aslında, yönetime ve sorumluluğa katılma Hükümetimizin görüşüne göre yalnız işyeri düzeyinde de kalmamalıdır. Biz Hükümet olarak ekonomiyi yönlendirirken, ekonomik ve sosyal politikalarımızı saptarken, Hükümetle bu anlaşmaya varmış bulunan TÜRK-İŞ'le ortak hareket edeceğiz. Ve bu birlikte hareket etmeye, üzerinde çalışmakta olduğumuz plan stratejisinde başlayacağız.

Yıllık programda, ayrıca günlük önemli ekonomik kararların alınmasında birbirimize sürekli danışacağız ve gelirlerle fiyatlar arasında bir uyum, bir sağlıklı denge sağlanmasını, birlikte gözetmenin gerekli koşullarını hazırlayacağız.

Buna benzer demokratik düzenlemeleri kurabilmiş olan ülkeler az sayıda da olsa vardır. Başta İskandinav ülkeleri olmak üzere, bu ülkeler hem gelişmelerini dünya ölçülerine göre, en yüksek hızlara vardırabilmişlerdir hem milli gelirlerini kaynaklarının

darlığına rağmen en yüksek düzeylere vardırılabilmişlerdir. Ve işçiler toplu-mun en müreffeh kesimleri arasında yer almışlardır. Yine bu tür demokratik düzenlemeleri, çağın gereklerine uygun olarak yapan bu ülkelerde, topluma büyük huzur gelmiştir ve demokrasinin çok düzenli ve rahat biçimde işlemesi sağlanmıştır.

Ben inanıyorum ki, TÜRK-İŞ'in büyük siyasal olgunluğu ve anlayışıyla ve ileriye görebilmesiyle varmış olduğumuz bu anlaşma Türkiye'de de bu tür aşamaların yapılması olanağını güçlendirmiş bulunuyor. Bu yalnız çalışma ya-şantımız bakımından değil, Türkiye'nin gelişmesi ve demokrasi bakımından da büyük önem taşımaktadır. Ve inanıyorum ki, işçilere olduğu kadar işsizlere de bu anlaşmanın büyük yararı olacaktır. İşsizliğin hızla azaltılması olanağını bize sağlayacaktır.

Hükümet olarak şunu da göze-teceğiz: İşçi çalıştıran kamu kuru-luşunun sendikalar arasında ayırım gözetmemesi, yan tutma izlenimini verecek davranışlardan kaçınması, üzerinde titizlikle duracağımız bir konu olacaktır. Ve herhalde TÜRK-İŞ'le vardığımız bu anlaşma TÜRK-İŞ dışı sendikalarla kamu sektöründe toplu sözleşmeler yapılırken de göz önünde bulundurulacak, sendikalar arasında bu açıdan herhangi bir hak-sız durum ortaya çıkmasına kesinlik-le olanak verilmeyecektir.

Türkiye'deki yeni demokratik ça-lışma düzenine geçişimizin 15. yıl dö-nümüne dört gün kala bu anlaşmaya varılabilmiş olmasını Türk ulusu açı-sından ve demokratik işçi hareke-ti açısından büyük başarı sayıyorum.

Bu anlaşmanın ulusumuza işçi-lerimize, devletimize hayırlı olmasını diliyorum. Ve başta sayın Halil Tunç ve sayın Sadık Şide olmak üzere değer-li sendikacı arkadaşlarımıza teşekkür ederim."¹¹

Başbakan Bülent Ecevit'in ardın-dan, TÜRK-İŞ Genel Başkanı Halil Tunç söz aldı ve şunları söyledi:

"Sayın Başbakanımızın ifadelerine fazla bir şey katacak değilim. Gerçek-ten ülkemizin tüm sorunlarını çözme-de işçi kesiminin görüşlerini almak ve bu görüşler istikametinde ülkenin ekonomik ve sosyal politikasını yön-lendirme yolunda, Hükümetin bundan evvelki vaatlerinde ne denli samimi olduğunun güzel bir kanıtı oldu.

Bu görüşmeler ve bugün yaptığımız çalışmaların sonucunda, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik şartlar dikkate alınırca en yüksek düzeyde toplu sözleşmeler bağitlanmış olacaktır.

Bu görüşmeler yalnızca toplu sözleşmeleri bağitlamak istikametindeki görüşmeler değildir. Sayın Ecevit'in de ifade ettiği gibi, ülkenin tüm sorunları-nın çözümünde işçi kesiminin görüş-lerini almak, bu görüşler istikametinde çözümler aramak ve işçi kesiminin desteğini sağlamak yönünde görüşler ortaya konu ve bunlardan bir hayli de başarılı neticeler alındı.

Kalkınmanın işçi kesiminin deste-ği dışında başarıya ulaşması imkan-sızdır. Dünyada da bu gerçek kabul edilmiştir. Türkiye'de de bu hükümet döneminde bu gerçeğin kabul edilmesi her türlü övgüye değer. Kalkın-

¹¹-Belgelerle TÜRK-İŞ Tarihi (1963-1980), Cilt 2, TÜRK-İŞ Yayını, Temmuz 2002.

manın temel yükünü taşıyan işçinin desteğinden geçen kalkınma planının başarıya ulaştığı tüm dünyada görül- müştür. Hükümet felsefesine uygun, akıllıca bir politika ile, işçi kesiminin görüşünü alarak, bunu ayırt etmesi elbette kalkınmayı başarıya ulaştır- caktır.

Bunun dışında ülkemizin iki ana sorunu vardır. Bildiğiniz gibi sorun- lardan bir tanesi anarşi sorunudur. Anarşi sorununda, biz anarşiyi besle- yen ideolojik görüşlerin hiçbir zaman tutsağı olmadık ve yine hiçbir zaman TÜRK-İŞ topluluğu anarşi içinde yer almadı. Anarşiyi tahrik etmedi. Bu ba- kımdan oldukça gerçekçi bir politika ile meseleye yaklaşabiliyor. Hüküme- tin aldığı tedbirlerin daha tutarlı, daha neticeye götürür olma yolunda oldu- ğundan en ufak bir endişemiz yoktur.

Bugüne kadar bir gerçek ortaya çıktı. Türk toplumunun bazı kesimleri Anayasamızın, yasaların verdiği yal- nız hak ve özgürlükleri kullandı. Kim- se sorumluluğu üstlenmedi.

Bugün anarşi olsun, ekonomik çıkmaz olsun bütün bunlarda biraz bu gerçeğin payı var ve herkes yasalar- dan gelen hakları kullanırken, bunun yanı sıra sorumlulukları da beraberin- de kullanabilselerdi, ülkemiz bu gün içinde bulunduğu iki ana sorunla karşı karşıya kalmazdı.

Bildiğiniz gibi, diğer sorun ekono- mik sorunlar. Bu, bugüne kadar uygu- lanan, yarın açıklamada belirtileceği gibi (yanlış bir ekonomik politikanın) tabii sonuçları idi. Bu sonuçları yeni tedbirlerle amacına uygun olarak yönlendirmek gerekiyordu. İşte, bu toplantıların bir amacı da, bugüne ka-

dar bazı müdahalelerle amacından saptırılmış, ekonomik hayatta oldukça önemli rolü olan toplu sözleşme düzeninin daha sağlıklı, ileride daha sağlam güvencelere kavuşturulma- sı yolunda idi. Bu çalışmalarda da bir hayli başarı sağlandı.

Kısaca şunu söylemek isteriz: TÜRK-İŞ topluluğu, Anayasanın da öngördüğü hakları kullanırken so- rumluluğunu da eşdeğerde götüre- cektir ve bu sorumluluklardan hiç- bir zaman kaçınmayacağız. Ulusal çıkarların başladığı yerde kişisel çı- karlar, toplum içindeki kişisel çıkarlar bitmelidir. En azından ulusal çıkarlar bir süre daha her şeyin üzerinde tu- tulmalıdır. Her teşkilat ve kişi bu so- rumluluğu benimsemezse elbette de- mokratik rejim ve demokratik toplu sözleşme rejimi bazı tehlikelerle karşı karşıya kalabilir.

Denebilir ki, bundan önce bu den- li tehlikelerden dolayı bu sorumluluk duygusu teşekkül etti. Bundan önce neredeydiniz? Buna verilecek cevap gayet basittir: Her şeyden evvel so- rumluluk yüklenirken ortak hareket edilirken, ortak edilecek kuruluş ya da kişinin hükümetlere bir güven duy- ması söz konusudur. Ve en azından yalnız kişisel düşüncelerimize değil, temsil ettiğimiz toplumun düşüncelerine güven duyması gerekir ki, böyle bir müzakere, böyle bir anlaşma sağ- lıklı olsun. Bugüne kadar itiraf edeyim ki, bu güveni bize kimse veremedi. İlk defa, hükümetle, Sayın Başbakan'la yaptığımız toplantıda bu güveni duy- duk ve sendikalar bu güveni duydu- ğu için hükümetle böyle bir işbirliğine girmede hiçbir sakınca görmedik. Ak-

sine işçinin yararı, ulusun yararı bakımından bunun geç kalmış bir diyalog olduğunu, geç kalmış bir çalışmanın bir an evvel başlaması şeklinde yorumladık. Bu tutumumuzu devam ettireceğiz.

Açıkça ifade ederim ki, ülkemizin kalkınmasında temel yükü taşımaya devam edeceğiz. Sorumlulukları paylaşacağız. Özellikle Hükümetin sosyal ve ekonomik politikalarını oluştururken, işçi kesiminin görüşlerinin alınması gerçekten ülkede çalışma barışını sağlayıcı bir netice olarak ortaya çıkacaktır. Bu görüşmelerimiz temenni ederim ki, yalnız kamu kesiminde Hükümetle olan görüşmelerimizle değil, özel kesimde Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu ile de sürdürmeye kararlıyız ve görüşmeye açığız.

TÜRK-İŞ topluluğu demokratik bir topluluktur, Kendi içinde demokrasiyi içine sindirmiştir. Gizli kapaklı hiçbir şeyimiz yoktur.

Açıklıkla söyleyeyim, özel kesimlerde bu tip bir anlaşmanın da ülkenin yararına olduğu kanaatindeyiz. Çalışma barışının ancak böylelikle sağlanabileceği, gerçek çalışma barışının böylelikle kesinlik kazanabileceği kanaatindeyiz.

Bugüne kadar yasalarımız gereği böyle bir çalışma yapılmış olsa idi, bugün çalışma hayatında zaman zaman karşımıza çıkan çalışma barışını bozucu, ülkeyi dar ve tehlikeli boyutlara götürücü sonuç alınmazdı. Ve ümit ediyoruz ki, biz böyle bir başlangıç yaptık ve bu hareket noktasını sağlıklı tespit ettik. Çalışmalarımız bundan

sonra da aynı istikamette sürsün ben de Sayın Başbakan'ın görüşüne katılarak çalışmaların başta Türk İşçisine ve ülkemize yararlı olmasını, mutluluk getirmesini temenni ediyorum."¹²

Toplumsal Anlaşma'ya Tepkiler

Hükümetle TÜRK-İŞ arasında imzalanan 'Toplumsal Anlaşma'ya çeşitli kesimlerden tepkiler geldi. 'Toplumsal Anlaşma' dışında kalan Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK), Anlaşma'ya sert tepki gösterdi. Dönemin DİSK Genel Sekreteri Fehmi Işıklar ise düzenlediği basın toplantısında, "Toplumsal Anlaşma'yı eleştirerek, "DİSK, sömürünün olduğu yerde çalışma barışının olamayacağını bilir ve bu tür anlaşmalara bu gözle bakar" diye konuştu.¹³

Ayrıca DİSK'ten yapılan açıklamada, 'Toplumsal Anlaşma' işçi ücretlerini dondurmaya amaçlayan ve bunalımın yükünü işçi ve emekçilere yıkmaya amaçlayan bir belge olarak nitelendirildi.¹⁴

Devlet Bakanı Hikmet Çetin 23 Temmuz 1978 günü Ankara'da yaptığı bir açıklamada, TÜRK-İŞ'le yapılan 'Toplumsal Anlaşma'nın DİSK'le de imzalanması için gereken çalışmanın yapılacağını söyleyerek, "Anlaşma olmasa da DİSK'le diyalogu sürdüreceğiz" dedi. 'Toplumsal Anlaşma'yı Türk demokrasi tarihinde dönüm noktası olarak nitelendiren İşletmeler Bakanı Kenan Bulutoğlu ise 6 Ağustos 1978 günü, 'Toplumsal Anlaşma'ya ka-

12-agy.

13-Ayın Tarihi, http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/Ayin_Tarihi/Ayintarihi.htm

14-agy.

tılma teklifinin DİSK'e de götürüldüğünü, ancak DİSK'in şimdilik anlaşma dışında kaldığını bildirdi. DİSK yetkili kurullarınca hazırlanan ve Hükümet ile bir toplumsal anlaşma imzalamak için ön koşulları içeren bir belge ise 9 Ağustos 1978 günü Devlet Bakanı Hikmet Çetin'e verildi.¹⁵ Ancak DİSK, 'Toplumsal Anlaşma'nın dışında kaldı.

Toplumsal Anlaşma sürecinde etkili bir konumda bulunan Tevfik Çavdar, DİSK'in zorluk çıkarır bir görüntüyü yeğlediğini, ancak aynı sözleşme koşullarının DİSK'e de uygulanmasını istediklerini söyledi.¹⁶

Ancak DİSK'in 'Toplumsal Anlaşma' konusundaki görüşleri, bugün için de benzerlik teşkil etmektedir. DİSK'in Genel Başkanı Süleyman Çelebi, bu girişimin sendikal hak ve özgürlükler açısından bir katkısı olmadığını, tam tersine sürecin geriye doğru işlediğini ifade etmiştir.

Çelebi, "Aradan geçen süre içinde, sendikal örgütlenme konusunda gelişme sağlamak yerine, geriye gidilmiştir. 12 Eylül 1980 sonrası, demokratik hak ve özgürlüklerle birlikte, sendikal haklar da askıya alınmıştır. 1983 yasaları ile kurgulanan sistemle, Toplumsal Anlaşma kapsamında yer verilen konuların tam karşıtı olan konular yasalaşmış, gerçekleşen dönüşüm sonucu, hızla uygulamaya sokulan yeni liberal projenin bir parçası olarak sendikasızlaştırma girişimleri beklenen sonucu yaratmıştır. Sendikalaşma oranı, bugün 1977'de olduğundan daha düşüktür.

Geçmişte kalmış bu deneyimi, bu-

günün koşulları içinde değerlendir-
mek ya da aynılık aramak hiç kuşku-
suz doğru bir değerlendirme yöntemi
değildir.

Ancak, içinde bulunduğumuz ko-
şullar ne yazık ki, bu konuda yol alındı-
ğını ve gelişme sağlandığını söyleme-
ye elvermemektedir. Aradan geçen 30
yıl süresince Türkiye, emek haklarını,
emeğin kazanımlarını aşındıran yeni
liberal bir deneyin laboratuvarına dö-
nüştürülmüştür. Çalışanların yaşam
standartları yeni liberal ekonomi po-
litikaları nedeniyle olağanüstü biçim-
de kötüleşmiştir. Gelir dağılımı ile ilgili
sonuçlar, işsizlik, buzdağının görünen
yanıyla bile ağır bir adaletsizlik yaratan
yoksulluk bu uygulamaların sonucu
olarak ortaya çıkmıştır" demektedir.¹⁷

İşveren kesiminde ise farklı tepkiler
ortaya çıktı. Madeni Eşya Sanayicileri
Sendikası (MESS) Genel Sekreteri İlhan
Lök, 'Toplumsal Anlaşma'ya mesafe-
li bir yaklaşım gösterdi. Lök, konuyla il-
gili olarak yaptığı açıklamada, "Anlaş-
manın en önemli yanı ülkemizde toplu
sözleşme keşmekeşinin, hükümet ve
işçi kanadı tarafından da saptanmış ol-
ması ve buna bir yön verilmek ihtiyacı-
nın duyulmuş olmasıdır" dedi.¹⁸

Ancak dönemin Türkiye İşveren
Sendikaları Konfederasyonu (TİSK)
Başkanı Halit Narin ve Genel Sekreteri
Rafet İbrahimioğlu, Anlaşma'ya şid-
detle karşı çıkanlardandı.

Dönemin TİSK Başkanı Halit Narin,
11 Eylül 1979 günü yaptığı açıklama-
da, "Toplumsal Anlaşma'nın getirme-
ye çalıştığı ücret politikası anlayışında

15-agy.

16-Aktaran Tevfik Çavdar.

17-Çelebi, Süleyman; Önce Özgürce Örgütlenme
Hakkı, TİSK İşveren Dergisi, Nisan 2007.

18-Ayin Tarihi, [http://www.byegm.gov.tr/
YAYINLARIMIZ/ Ayin Tarihi/ Ayintarihi.htm](http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/Ayin_Tarihi/Ayintarihi.htm)

ve uygulanmasında sosyal yardımlar ve kıdem tazminatı unsurları, açıkça ihmal edilmiştir. Sosyal yardımlardaki çeşit fazlalığı ve miktar yüksekliği ücret artışlarını gizlemek için kullanılan birer vasıta haline getirilmiştir" dedi.¹⁹

'Toplumsal Anlaşma'yla birlikte etkinlikleri tartışma konusu olan Kamu İşveren Sendikaları ise süreci şu şekilde değerlendirmiştir:

"1978 yılına gelindiğinde TİSK'e üye 4 kamu işveren sendikası vardı. Bu yıl Türk Sendikacılığında önemli bir yıldır. TİSK ile TÜRK-İŞ arasındaki mücadeleden TÜRK-İŞ galip çıkmış ve devrin Başbakanı ile TÜRK-İŞ Başkanı arasında imzalanan Toplumsal Anlaşma'nın bir şartı olarak TÜRK-İŞ, TİSK üyesi 4 kamu işveren sendikasının TİSK'ten ayrılmasını sağlamıştı. Anılan bu anlaşma ile ilk defa toplu pazarlık sistemi görüşmelerini çerçeveleyen bir ilkenin ortaya çıktığı düşünülmüş, taraflar bu çerçevede toplu iş sözleşmelerini bitirdiklerini söylemişler ancak gerçekte herkes bildiğini yapmıştır."²⁰

Muhalefette yer alan siyasi partiler de, 'Toplumsal Anlaşma'ya ilişkin çeşitli görüşler ortaya koydular. Ancak 'Toplumsal Anlaşma'ya en sert tepki, Milli Selamet Partisi Genel Başkanı Necmettin Erbakan'dan geldi. Erbakan, 13 Ağustos 1978 günü Partisi tarafından düzenlenen "Pahalılığı ve Toplumsal Anlaşmayı Protesto" mitinginde yaptığı konuşmada, "Ülke adım adım komünizme gidiyor" dedi.²¹

Vatan Partisi ise, Toplumsal An-

laşma'ya ve ücretlerin dondurulmasına karşı, Eylül 1978'de İstanbul'da bir miting düzenledi. Miting çağrısında, "CHP/Ecevit Hükümetinin halk hareketini yatıştırmak için dayattığı 'Toplumsal Anlaşma'ya ve 'Ücretlerin Dondurulması'na karşı Vatan Partisi'nin bir teşhir kampanyası başlattığı" açıklandı.²²

Ecevit'in Eleştirilere Yanıtı

Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Genel Başkanı ve Başbakan Bülent Ecevit, aynı günlerde Ankara'da toplanan CHP Küçük Kurultayı'nda yaptığı konuşmada, 'Toplumsal Anlaşma'ya yönelik eleştirileri yanıtladı. Ecevit konuşmasında, "TÜRK-İŞ'le varılan Toplumsal Anlaşma, çalışma barışını sağlam temellere oturttuğu için bazı kesimler huzursuz oldu" dedi.

Ecevit konuşmasında şunları söyledi:

"İşçi gelirlerinde, devraldığımız son derece ağır ekonomik güçlüklerle karşı bu yıl hiçbir ülkede, rejimi ne olursa olsun, zenginliği ne olursa olsun hiçbir ülkede, eşine rastlanamayacak kadar yüksek ücret artışları, gelir artışları sağlanmıştır. Ama bu artışlar sağlanırken, bu arada ücretler arasındaki dengesizlikler giderilmeye başladığı için, toplu sözleşmelerde verimli işletmeciliği önleyici hükümler giderilmeye başladığı için, bir yandan işçinin gelir düzeyi yükseltir ve artırılırken, bir yandan da ekonomimiz, özellikle kamu kesimimiz güçlendirilmeye başladı. Yalnız bununla da kalmadık, devlet-işçi ilişkilerini sadece bir

19-agy.

20-<http://www.kamu-is.org.tr/tarihce2.htm>.

21-Ayın Tarihi, http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/Ayin_Tarihi/Ayintarihi.htm

22-agy.

kuru ücret sorunu olarak da görmedik ve Türk demokrasisinde çok ileri bir adım daha atarak, Türkiye'nin en büyük İşçi Sendikaları Konfederasyonu olan TÜRK-İŞ'le bir Toplumsal Anlaşma'ya vardık. Böylelikle 1963'de Türkiye'ye dünyanın en ileri toplu sözleşme ve grev haklarını getiren Cumhuriyet Halk Partisi, 1978 yılındaki Hükümet döneminde bu demokratik çalışma düzenini geride bıraktığımız yıllarda verilmiş zararları gidermek, bozulmaya başlamış çalışma barışını yeniden kurmak ve toplumu onun en dinamik kesimi olan işçilerle el ele yönetmek üzere bir demokratik 'Toplumsal Anlaşma'yı Türkiye'nin en büyük işçi konfederasyonu ile sağladı.

Bu Toplumsal Anlaşma ile işçi gelirlerindeki artış, üretimdeki ve verimdeki artışla birlikte sağlanmış olacaktır. Kamu kesimindeki işletmelerin verimli çalışır duruma gelmeleri, ekonomiye yük olacak yerde, güç katacak duruma getirilmeleri, Hükümet ve işçiler el ele verilerek sağlanacaktır ve yalnız kamu kesiminde değil, genel olarak Türkiye yönetiminde, işçilerin iktidara katılma olanakları da büyük ölçüde artacaktır. Temel ekonomik ve toplumsal kararlar, Toplumsal Anlaşma çerçevesinde, işçilere danışılarak alınacaktır.

Geride bıraktığımız birkaç yılda Türkiye bir grevler ülkesi olmaya başlamıştı. Oysa bu yıl Hükümetimiz döneminde varılan Toplumsal Anlaşma'dan sonra, kamu kesimindeki toplu sözleşmelerin büyük çoğunluğu, hatta anlaşma imzalandıktan sonra şu ana kadar hepsi, grevsiz olarak sonuca bağlanmış bulunuyor. Önümüz-

de sadece birkaç toplu sözleşme kalmıştır. Onların da önümüzdeki birkaç hafta içinde aynı şekilde sonuçlandırılacağına inanıyorum. Toplumsal Anlaşma'yla Hükümetimiz, bir yandan çalışma barışını sağlam temeller üzerinde yeniden kurarken, bir yandan da işçilerin yönetime büyük ölçüde katılması olanağını sağlayarak, Türk demokrasisine programımız doğrultusunda daha çok gerçeklik kazandırmıştır. Bu Toplumsal Anlaşma'yı gerçi ideolojik açıdan eleştirenler var. Ama bunlardan bazıları kendi sol anlayışlarıyla tutarlı, bazıları kendi sol anlayışlarıyla tutarsız... Özgür sendikacılığın bulunmadığı, dolayısıyla gerçek anlamda toplu sözleşme ve grev haklarının da bulunmadığı ülkelerde-kilere benzer bir işçi hareketine özenenlerin, o ülkelerdeki gibi bir rejime özenenlerin bizim işçilerle, TÜRK-İŞ'le yaptığımız Toplumsal Anlaşma'yı reddetmeleri çok doğaldır. Onlar kendi kendileriyle tutarlıdır.

Ama hem demokratik solda olacak, Cumhuriyet Halk Partisi'ni benimseyecek bazı kimseler veya sendikacılar, hem toplu sözleşme ve grev haklarının kalkmasını değil, daha çok gelişmesini isteyecek ki bu ancak çoğulcu ve çok partili demokrasilerde mümkündür hem de böyle bir demokrasi anlayışı içinde işçilerin yönetime ve iktidara ağırlığını koymasını isteyecek, bunları kendine slogan yapacak, sonra da Toplumsal Anlaşma'nın karşısına çıkacak ve bağış-larlarsa, kendileri bu çelişki ve tutarsızlığa düşmüş olmaktadır ve bunu en kısa zamanda kendilerinin de fark edeceklerine ve şimdiden fark etme-

ye başladıklarına inanıyorum.

Bir de ideolojik acıdan olmasa bile siyasal taktik gereği Toplumsal Anlaşma'ya karşı çıkanlar ve Toplum-sal Anlaşma'nın uygulamasını engel-lemeye, baltalamaya kalkışanlar var. Bunlar, öyle bir taktik nedenle Top-lumsal Anlaşma'yı engellemeye kal-kışanlar, eski iktidarı oluşturan bazı kesimlerdir. Onlar bizi şu darboğaz-larda boğabileceklerini umuyorlardı. Uluslararası siyasal dış ilişkiler dar-boğazını çözemeyeceğimizi ve sıkı-şıp kalacağımızı sanıyorlardı. Ulus-lararası ekonomik ilişkiler darboğazı aşamayacağımızı, orada boğulup ka-lacağımızı sanıyorlardı. Bize dev-rettikleri ekonomik enkaz altında kendileri ezildikleri için, bizim de ezi-leceğimizi, ayağa kalkamayacağımızı, ülkeyi de ayağa kaldıramayacağımızı sanıyorlardı. Nihayet yarattıkları, bü-yük ölçüde kendi yarattıkları ve kış-kırttıkları kargaşalıkların ve şiddet eylemlerinin üstesinden gelemeye-ceğimizi umuyorlardı.

Oysa ekonomik darboğazı hızla aşmakta olduğumuzu gördüler. Ulus-lararası ilişkiler alanındaki darboğazı hızla aşmakta olduğumuzu gördüler. Uluslararası ekonomik ilişkiler ala-nında Türkiye'nin sorunlarını bir bir ve hızla çözmekte olduğumuzu gör-düler ve birçoğunu kısmen kendi kö-rükledikleri şiddet eylemleri karşında Devlet etkinliğinin giderek artmaya başladığını gördüler. Bu yüzden ilk ha-yalleri gerçekleştirmeyince, -öyle an-laşılıyor ki bu çevrelerden, sanırım hepsi değil ama bazıları- işçi kesimin-de huzursuzluk çıkarmak ve ekono-miyi o yoldan baltalamak hevesine

kapıldılar. Bu oyunu yöneten bazı si-yaset adamlarını, bir kaç sendika yö-neticisiyle birlikte karanlık tertipler içine girmiş olarak görüyoruz. Bu ko-nuda elimizde bilgiler var. Tabii kim-senin kimseyle görüşmesi herhangi bir siyasal liderin bir sendika lideriy-le bir odaya kapanıp görüşmesi, bir demokratik ülkede yadırganamaz ve eleştirilemez. Ama o görüşmelerden hemen sonra, bazı işyerlerinde, o gö-rüşmeye katılan sendikacının sorum-lu olduğu işyerlerinde üretimi düşüren bazı engellemeler görülürse, o kapı-dan çıkan sendikacının bir gün son-ra Toplumsal Anlaşma'yı baltalamak için elinden geleni yaptığı görülürse, ortada karanlık bir tertibin bu hükü-meti yıkabilmek uğrunda işçi kes-i-minde de huzursuzluk yaratmaya yö-nelen ve ekonomimizi yıkmayı göze alan bir tertibin yürütülmekte olduğu anlaşılır.

Kıvanç duyarak belirtmek isterim ki, bu tertibe bilerek alet olan sendi-kacılarımızın sayısı son derecede az-dır ve giderek kendi çevrelerinde de yalnızlaşmaktadırlar.

Bu oyunu çevirenlerin sanırım üç amaçları vardır. Biri, bu Hükümet dö-neminde ekonomiyi tahrip etmek. ikincisi, siyasal alanda Hükümeti zor durumda bırakmak ve işçilerle sür-tüşmeye yöneltmek. Üçüncüsü, işçi-leri kamuoyu karşısında zor duruma düşürerek demokratik işçi hakları-na karşı kamuoyu oluşturmak. Çün-kü kapalı kapılar ardında bazı sendi-kacılarla bu pazarlıkları yapanların, bu karalık tertipleri çevirenlerin, top-lu sözleşme hakkına da, grev hakkı-na da karşı olduklarını biliyoruz. Ken-

dileri iktidarda bulunmak koşuluyla, iktidara uydu olacak bir sendikacılık hareketinin özlemi içinde bulduklarını, bunu parti programlarına bile geçirdiklerini biliyoruz. Ama demokrasi kendileri iktidardayken yıkmak istediler, güçleri yetmedi. yıkamadılar. Şimdi kendileri muhalefette iken kargaşalıkları kışkırtma kışkırtma bizi demokrasinin kısılmasından başka, özgürlüklerin kısılmasından başka bir çare bulamaz duruma itmek istiyorlar. Bu oyunu görüyoruz.

Aynı şekilde. işçi haklarını, işçilerimizin toplu sözleşme ve grev haklarını, Cumhuriyet Halk Partisi iktidarınca sağlanmış olan bu hakları kısmak istediler. Kendileri iktidardayken bunu göze alamadılar. Şimdi bizi buna zorlayacak bir kargaşalık ortamı yaratmaya çalışıyorlar. Cumhuriyet Halk Partisi bu tuzağa düşmeyecektir, Türk işçisi bu tuzağa düşmeyecektir.

Türk işçilerine güvenerek ve bu güveninde her zaman haklı olduğunu görerek en ileri demokratik hakları tanımış olan Cumhuriyet Halk Partisi bugün de bu haklara sahip çıkan Partidir. Bu hakları daraltmayı aklından geçirmemekte, ama bu hakları daha da genişletmeye kararlı bulunmaktadır. Toplumsal Anlaşma da bunun canlı bir kanıtıdır. Bu hakları genişletirken elbette bir yandan toplum yararını ve ekonominin gereklerini de düşünmektedir.

Bu değindiğim tertibin sonucu olarak istisnai durumlarda da olsa kritik bazı alanlarda üretimi düşürme tertiplerini açıkça görüyoruz. Yasa dışı olarak işi durdurma veya yavaşlatma tertiplerini açıkça görüyoruz. Ben

öyle umuyorum ki, bu oyunlara getirilen az sayıdaki bazı sendikacılar da kendi sendikalarının üyesi olan işçilere ters düştüklerini anlayarak, kendi sendikacılık topluluklarının da çerçevesini bilerek yalnızlaştıklarını anlamak suretiyle bu tuzaktan kendilerini kurtarma yollarını arayacaklardır, bunu umuyorum.

Bu arada yer yer Toplumsal Anlaşma'yı devirmek, aştırmak, öylece hem Hükümeti hem de Hükümetle bu anlaşmaya varmış olan Konfederasyonu zor durumda bırakmak tertipleri, gayretleriyle karşı karşıyayız. Bu oyuna da gelmeyeceğiz. Bizimle bir Toplumsal Anlaşma imzalamış olmayı, herhangi bir Konfederasyon için adeta cezalandırıcı bir unsur haline getirmeye elbette razı olmayacağız. Onun için kimse hayal beslemesin. Kim ne yaparsa yapsın, Toplumsal Anlaşma'yı deldirmeyeceğiz.

Bu konuyu özetlemek gerekirse, günümüzde işçiler soldan değil, solun herhangi bir kesiminden değil, sağın belli bir kesiminden veya kesimlerinden gelen bazı kışkırtmalarla karşı karşıyadırlar. Fakat dediğim gibi, bu kışkırtmalardan beklediklerini bulamayacaklardır ve bu kışkırtmalara hiç aldırış etmeksizin, Hükümetimiz, doğru bildiği yoldan demokratik işçi haklarını ülke yararına uygun olarak, ekonomi gereklerine uygun olarak genişlete genişlete Türk işçisinin refah düzeyini ve mutluluğunu yükseltmeye devam edecektir.

Buraya kadar yaptığım açıklamalar bugünkü ekonomimizin büyük zorluklarına karşın Hükümetimizin köylüye ve işçiye ne kadar büyük bir

rahatlık sağlayabildiğini kanıtlamaya yeter sanırım.²³

'Toplumsal Anlaşma' ve TÜRK-İŞ

TÜRK-İŞ Genel Başkanı Halil Tunç, Ekim 1978'de TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu toplantısında bir açış konuşması yaptı. Gündemdeki birçok konuya değinen Tunç, Toplumsal Anlaşma'ya ilişkin de şunları söyledi:

"Bu arada, bu dönemde ilk defa Türkiye Cumhuriyeti tarihinde Batılı ülkelerde olduğu gibi, Hükümetle bir Toplumsal Anlaşma yapılmıştır. Bu Toplumsal Anlaşma'nın toplu sözleşmelerle ilgili bölümü yüzde yüz hedefine ulaşmıştır. Yalnız Sümerbank ile Teksif arasında işkolu seviyesinde bir sorun var. O da, müspet şekilde gelişmektedir. Ümit ediyorum ki, önümüzdeki hafta içinde o sorun da amacımıza ve isteğimize uygun çözüme bağlanacaktır. Böylelikle Toplumsal Anlaşma'nın toplu sözleşmelerle ilgili bölümünde yüzde yüz hedefine ulaşılmıştır. Sonuçta TÜRK-İŞ topluluğu ne denli disiplinli, tutarlı, kararlı bir toplum olduğunu kamuoyu önünde Toplumsal Anlaşma'nın toplu sözleşmelerle ilgili bölümlerine kayıtsız şartsız riayet etmek suretiyle disiplinli bir kuruluş olduğunu göstermekten öte, ülkemizin bugün her şeyden fazla ihtiyaç duyduğu işgücü kaybını önlemiş, grevsiz olarak 450 bin kişilik sözleşmeleri bitirmiştir.

Önümüzdeki devam eden, Türkiye Kömür İşletmeleri, Zonguldak maden işçilerini kapsayan bir sözleşme

vardır. O da, son safhasına gelmiştir. Toplumsal Anlaşma'nın çerçevesi içinde en yüksek düzeyde o sözleşme de bağlanacaktır. Toplumsal Anlaşma ile toplu sözleşmelerin, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik şartları dikkate alındığında en yüksek düzeyde bağlandığını rahatlıkla iddia ediyoruz. Ve ilk defa sözleşmelerin büyük bir çoğunluğu işçinin huzurunda imzalanmıştır. Birçok yan tahriklere rağmen, işçi bugünkü şartlar içinde sözleşmelerin böylesine yüksek bir düzeyde bağlanabilmesini ve sendikaların bu konuda gösterdikleri uğraşları takdirle karşılamışlardır. Yalnız bu arada, bir sıkıntımızı ifade etmeye mecburuz. Toplu sözleşmelerle sağlanan hakları, ücret farkları, bugüne kadar bazı sektörlerde ödenememiştir. Son olarak Hükümetle yaptığımız temaslarda, bu hafta içinde bir açıklama yapılacağı ve bunun bir takvime bağlanacağı ve en kısa zamanda, ödeneceği ifade edilmektedir. Fakat bu genel ifade elbette tatminden uzaktır. Bize daha sağlam güvenceler verilmesi yolunda çabalarımız sürmektedir. Yönetim Kurulumuz toplantılarını bitirmeden önce herhalde bu konuda ilgililer bir güvence vereceklerdir.

(...) Bu arada, elbette önümüzdeki dönemde Toplumsal Anlaşma'nın diğer bölümlerinin uygulamaya konulması söz konusu olacaktır. Bildiğiniz gibi, Toplumsal Anlaşma'da çalışanların daha ziyade sendika kurma hak ve hürriyetine sahip olmaları yönünde bir bölüm vardır. Onun dışında, çalışanların yönetime katılma sorunları vardır. Ümit ediyorum ki, önümüzdeki haftalarda ardı ardına, çalışanla-

23- "Ecevit: 24 Temmuz'a Sahip Çıkmalıyız", Başbakan Bülent Ecevit'in CHP Küçük Kurultayı'nda yaptığı konuşmanın ilgili bölümleri, TÜRK-İŞ Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 115, Ekim 1978.

rın yönetime katılması büyük ölçüde sağlanmış olacaktır. Bildiğiniz gibi Hükümet bir yetki kanunuyla 440 sayılı yasanın değiştirilmesini sağlayıcı gücü almış bulunmaktadır. Bu arada, 440 sayılı yasanın kapsamı ve yönetime katılma şekillerini içeren maddeler de bir kararnameyle değiştirelebilecektir. Bu kararnameyle hem yönetime katılma kapsamı genişletilecek, hem de sayısal bakımdan bir kişi yerine, teşekküllerin yönetim kurullarında çalışanların adedi artırılabilecek. Ümit ediyorum ki, önümüzdeki günlerde bu konuda çok süratli gelişmeler olacak.

Ayrıca ülkenin ekonomik ve sosyal sorunlarıyla ilgili önemli konularda Hükümet karar vereceği zaman TÜRK-İŞ'in görüşünü alacak. Bununla ilgili çalışmalar, önümüzdeki haftalarda başlayacak, birimler, üniteler kurulacak, gelecek Yönetim Kuruluna kadar herhalde bu konuda çok süratli gelişmeler olacağını sanıyorum."²⁴

Toplumsal Anlaşma konusu, TÜRK-İŞ'in 16-22 Nisan 1979 günlerinde toplanan 11. Olağan Genel Kurulu'nun da gündemindeydi.

Genel Kurula sunulan Çalışma Raporunda, 'Toplumsal Anlaşma'ya ilişkin şu görüşler yer aldı:

"Demokratik işçi hareketinin kendine düşen ödevleri ve fedakarlıkları yerine getirirken diğer kesimlerin de aynı ölçüde üzerlerine düşen görevleri yerine getirmeleri, kamu kesiminde verimli işletmecilik kurallarına uygun demokratik düzenlemelerin yapılma-

sı ve en önemlisi, ekonomik bunalımı biran önce sona erdirmek üzere hükümetin işçilere danışarak izleyeceği yolu saptamasını içeren Toplumsal Anlaşma çeşitli çevrelerde çok çeşitli yorum ve görüşlere konu olmuştur.

Siyasi parti başkanlarından, diğer sendika ve Konfederasyon başkan ve yetkilileri, sağ ve sol basından çeşitli yazarlar, öğretim üyeleri ve nihayet TÜRK-İŞ'e bağlı sendika yetkililerine kadar herkes iyi ya da kötü, olumlu ya da olumsuz çok şey söylemişlerdir.

Kendilerine güven duymadığımızı açıkça belirttiğimiz siyasi parti ve karşı sendika yetkililerinin elbette olumlu görüş sahibi olmaları beklenmemiştir.

Ancak çok üzülenek belirtmek isteriz ki, siyasi görüşleri hükümetle ters düşen bazı TÜRK-İŞ üyesi sendika yetkilileri de bu konuyu salt politik açıdan eleştirmişlerdir.

Bir sendikacının ilk ve asıl görevi işçiye hizmet vermektir. İşçinin menfaatinin söz konusu olduğu yerde, politik görüşlerimize ters düşse de sendikacılık görevini ön plana, şahsi görüş ve düşüncelerimizi arka plana almak zorundayız. Aksi halde işçi ve halk nazarında itibarımızı yitireceğimiz gibi vicdanlarımıza karşı da huzur içinde olamayız.

Biz, arkadaşlarımız salt politik amaçla, bu tür uyumsuz ve ters davranışlar içine girmedikleri sadece konuyu çok iyi inceleyip, içeriğini ve anlamını iyi kavrayamadıkları için karşı çıktıklarını anlamak arzusundayız.

Nitekim, önce karşı çıkan arkadaşlarımızın daha sonra bize müracaat ederek sözleşmelerini bu anlaşma çerçevesinde yapmak istemeleri de

24-"Tunç: Toplantımıza Kaygılı Olarak Başlıyoruz, Fakat Kötümser Değiliz", TÜRK-İŞ Genel Başkanı Halil Tunç'un TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu toplantısı açış konuşmasının ilgili bölümleri, TÜRK-İŞ Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 116, Kasım 1978.

bizim yanılmadığımızı kanıtlamıştır.

Dünyanın dört bir yanında sendikacılık hareketini geliştirebilmiş, işçilerin haklarını sendikaları aracılığıyla belli bir düzeye çıkarabilmiş olan ülkeleri tetkik etmekte yarar vardır.

Avrupa ülkelerinin çoğunda Toplumsal Anlaşma niteliğindeki yazılı ve sözlü mukaveleler yapılmış ve sendikacılar da bununla iftihar etmiştir.

Türkiye'de yanılıya düşülen bir gerçek var ki, insanlar ve toplum katı kurallar içine sokulmaktadır. Bunun çeşitli nedenleri olabilir, yanlış eğitim, eksik eğitim, baskı grupları arasında ki eksik iletişim, kötü ve yetersiz bir şekilde gelişme gösteren dernekçilik vb.

Ancak hemen şunu ekleyelim ki, millet olarak taşıdığımız hasletler arasında yanlışlıklarımızı kabul etmek de vardır.

Gerçi başta kasıtlı veya kasıtsız olarak karşı tutum ve davranış içine girenler, uygulama yapıldıkça özellikle işçiye yakın olanlar Toplumsal Anlaşma'yı benimsemişlerdir. Esasen raporumuzda bu konunun savunma veya yorumunu yapmaktan çok bileerek ve inanarak giriştiğimiz Toplumsal Anlaşma'yı ilgililerin ve özellikle işçilerimizin değerlendirmesine bırakıyoruz.²⁵

Genel Başkan Halil Tunç, Genel Kurulun açılışında yaptığı konuşmada da Toplumsal Anlaşma'ya değindi ve şunları söyledi:

"Sorumluluğumuzun gereği olarak yaptığımız Toplumsal Anlaşma

eleştirildi, suçlandık.

Ama şimdi aradan aylar geçtikten sonra haklılığımız görülmüyor mu? Çünkü Toplumsal Anlaşma'yı yaptığımız ortamın bütün şartları, olanca ağırlığı ile dışarıda ve içeride hükümünü sürdürüyor.

Bu şartlar, dünyada buhran, içeride daha da ağır buhran yaratıyor.

Bugün dünyada kıyasıya savaşın yarattığı buhran, bütün ülkeleri etkiliyor. Örneğin Uzak Doğu'da olduğu gibi, bazı ülkeler arasında sıcak savaş açıyor bu buhran, ya da Ortadoğu ve Afrika'da olduğu gibi ihtilaller görülmüyor. Acımasız, kanlı, yılların birikim olan kinle gelen ihtilaller...

(...) Geçen dönem özellikle, Toplumsal Anlaşma yüzünden zaman zaman hücumlara, suçlamalara muhatap olduk. Ama yine Toplumsal Anlaşma ile 600 bin işçimizin toplu sözleşmesini yaptık. Herkesin, her kuruluşun sokakta olduğu bir dönemde, biz toplu sözleşmelerimizi hallederek, sokağa dökülmekten topluluğumuzu koruduk.

Seviyesi kadar bir defada ücret artışı sağlanmıştır; yani bir işçinin 30 yılda saat ücreti 25 liraya erişebilmişse, bu 25 lira Toplumsal Anlaşma'yla 50 liraya yükseltilmiştir.²⁶

Aynı Genel Kurula katılarak uzun bir konuşma yapan CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit de, konuşmasının bir bölümünde Toplumsal Anlaşma'ya değindi. Ecevit şunları söyledi:

"Toplumsal Anlaşma'ya geçen yıl ne kadar ağır eleştiriler yöneltildiğini, inanarak veya inanmadan bu konuda ne kadar kuşkular öne sürüldüğünü hatırlıyoruz; ama artık Toplumsal An-

25-TÜRK-İŞ 11. Genel Kuruluna Sunulan Çalışma Raporu, 16 Nisan 1979-Ankara, TÜRK-İŞ Yayını No:122, Ankara 1979.

26-TÜRK-İŞ 11. Genel Kurul Çalışmaları 16-22 Nisan 1979, Ankara, TÜRK-İŞ Yayını No: 129, Ankara, 1979.

laşma üzerindeki tartışmalar bitmiştir. Çünkü bu Anlaşma'yı eleştirerek işçinin karşısına çıkılamayacağını artık herkes anlamıştır."²⁷

'Toplumsal Anlaşma', dönemin sendikalarının da gündemlerinde önemli bir yer tuttu. Bazı Sendikaların sözcüleri, özellikle 11. Olağan Genel Kurul'da 'Toplumsal Anlaşma'yı eleştiren, bazılarıysa destekleyen konuşmalar yaptılar. Bunlardan bazı örnekler şöyledir:

Deri-İş Genel Başkanı Yener Kaya, "Toplumsal Anlaşma, devlet sektöründe bulunan tüm işçi arkadaşlarımızın ücretlerine -Sayın Genel Başkanımızın açıkladığı gibi- yüzde yüz oranında bir zam getirmiştir ve bugün devlet kesiminde çalışan arkadaşlarımızın bundan evvelki mağduriyetleri bir ölçüde, bir noktada önlenmiştir Toplumsal Anlaşma'yla. TÜRK-İŞ yöneticilerine bu uğraşlarında sendikam adına teşekkür ederim."

Dokgemi-İş delegesi Güngör Tarı, "Ne yazık ki 1978 yılında yapılan bu anlaşma bugüne kadar uygulanma-

mış, toplu sözleşmeler zamanında bitirilememiş, bazı sendikalara karşı hasmane davranışlar hepimizin gözleri önünde cereyan etmiştir."

Türk Metal Delegesi Muammer Gür, "TÜRK-İŞ İcra Kurulu, bu anlaşmayla sağlanan haklardan fazlası hiçbir şekil ve şartta bir sendikaya verilemeyeceği defalarca ifade ettikleri halde, Hükümet vaatte de durmamış, DİSK'e bağlı Maden-İş Sendikası'na TÜRK-İŞ'e bağlı sendikalara verdiklerinin çok çok fevkinde fazla vermiştir. Bu da Hükümetle TÜRK-İŞ Başkanının TÜRK-İŞ'i ne kadar sevdiğini göstermektedir."²⁸

TÜRK-İŞ'e bağlı bazı sendikalar da, çeşitli yayınlarında Toplumsal Anlaşmaya ilişkin görüşlerini dile getirdi. Örneğin, TÜRK-İŞ'e bağlı sendikalar arasında önemli bir ağırlığı olan Türkiye Yol-İş Federasyonu bir yayınında 'Toplumsal Anlaşma'yı şöyle değerlendiriyordu:

"Toplumsal Anlaşma'yla getirilen hükümler işçi örgütlerinin sorumlu davranmaları ve anlaşmaya sahip çıkmaları halinde 'düzeni değiştirmek' kavramına ulaşabilecek kadar açık ve esnektir. Bunun belirleyici etkeni anlaşmaya sermayenin ya da işçilerin sahip çıkmaları olacaktır. Anlaşmanın işçi sınıfının çıkarları doğrultusunda uygulanabilmesinin temel ögesi sendikaların demokratik işlevlerinin arka plana itilmemesi ile olanaklı olacaktır. İşçi örgütleri, tabanlarıyla birlikte bu anlaşmaya sahip çıktıkları takdirde bu konuda bazı kafalarda beliren tereddütler tümüyle sürececek, işçi hareketinin sendikal mücadele içinde gelişen birliği

27-agy, Ecevit yıllar sonra Demokratik Sol Parti Genel Başkanı ve koalisyon hükümetinin başı olarak, 2001 yılı ekonomik krizini değerlendirirken, 1978 yılında imzalanan 'Toplumsal Anlaşma'ya atıfta bulundu. Ecevit 4 Nisan 2001 günü DSP Grubunda yaptığı konuşmada şunları söyledi: "Bir demokratik ülkede böyle kriz denebilecek ortamlarda toplumsal anlaşma son derece önemlidir. Başka türlü işin içinden çıkılmaz. Bu konuda benim bir deneyimim var. 1978 Haziranı'nda Hükümet olarak TÜRK-İŞ ile bir Toplumsal Anlaşma imzalandı. O sırada yalnız Türkiye'de değil, tüm dünyada petrol fiyatlarındaki artış nedeniyle büyük bir ekonomik bunalım vardı. Fakat o kritik dönemde çalışma hayatını TÜRK-İŞ ile yaptığımız Toplumsal Anlaşma sayesinde esenliğe ulaştırabildik. Aynı olanağı işçi kesiminin şimdi de sağlayacağını umarım. Odalar Birliği, içinde bulunduğumuz ekonomik mücadeleyi bir 'Kurtuluş Savaşı', ilan ederek toplumsal dayanışmaya öncülük etmiştir. Kendilerine buradan bir kez daha teşekkürlerimi sunuyorum. Bu dayanışmaya işçi kesiminin de gereken katkısını yapacağına inanıyorum." Başbakan Bülent Ecevit'in Demokratik Sol Parti TBMM Grup Toplantısı Konuşması, 4 Nisan 2001, Ankara.

daha da pekişecektir. Demokratik işçi hareketinin, bu anlaşmayı emekten yana üretim ve bölüşüm ilişkilerini kurmakta önemli bir mücadele aracı olarak kullanacağına kimsenin kususunun olmaması gerekir."²⁹

Toplumsal Anlaşma Üzerine Yazılar

Toplumsal Anlaşma konusunda yazılmış bilinen tek kitap, Prof. Dr. Cahit Talas tarafından kaleme alınan "Bir Toplumsal Politika Belgesinin Yorumu, Toplumsal Anlaşma"dır.

'Toplumsal Anlaşma'yı kendi alanında ülkemizde ilk deneme olarak niteleyen Talas, bu girişimin siyasal istikrarsızlığın ve diğer bazı etkenlerin etkisiyle başarıya ulaşmasının daha başlangıçta zayıf bir olasılık olarak belirlediğini tespit eder. Ancak yine de, Toplumsal Anlaşma'yı ülkemizin toplumsal politika tarihinin çoğulcu demokrasi oluşumu içinde önemli ve öncü bir belge olarak tanımlar.

Talas, "Toplumsal Anlaşma aslında işçi ve işveren ilişkilerini devlet kesiminde daha sağlıklı bir doğrultuda düzenlemeyi amaçlamıştı. İçerdiği öteki konuları bu temel amacı gölgelememiştir. Ne var ki, ne Hükümet ne de TÜRK-İŞ, Toplumsal Anlaşma'yı yeterince benimsemiş, ona yeterince sahip çıkmışlardır. Daha sonra gelen Hükümet ise, genel politikasında bu tür oluşumlara ve bunların yararına inanmadığı için ve TÜRK-İŞ de kendi içindeki çelişkilerden ve düşünce ayrılıklarından ötürü uygulanmasında ve benimsenmesinde bir karar almaya gerek görmemişlerdir. Birçok şeyin

daha çok değere ulaşması için onun yitirilmesi gerekir. Toplumsal Anlaşma da bu kuralın bir ayrallığını (istisnasını) oluşturmamıştır. Sanıyoruz ki, TÜRK-İŞ de, şimdi bunun bilincine ulaşmış olmalıdır" diye yazmıştır.

Talas'a göre, 'Toplumsal Anlaşma', özellikle kamu kesiminde grev ve lo-kavtın tırmanmasına yol açan gelişmeleri denetim altına almayı amaçlamıştır. Çünkü dönemin siyasal ortamı ve diğer koşulları gereği, endüstri ilişkileri alanında uzlaşmazlık egemen olmuş, işçi-işveren ilişkileri bozulmuştur.

Ancak bunun nedeni yalnızca siyasal ortamın gerginliği değil, aynı zamanda enflasyonun hızının aşırı ölçülerde artmasıdır. Çünkü bu dönemlerde gelir bölüşümü adaleti bozulmaktadır, ücretler fiyatları geriden izlemektedir. Türkiye'de o dönemde ortaya çıkan bu olumsuz ekonomik gelişme, işçiler açısından iki olumsuz sonucun doğmasına neden olmuştur. Birincisi, kârların sürekli artması ve bu yoldan gelir dağılımının iyice bozulması, ikincisi ise, gerileyen yaşam düzeyinin ve geçim sıkıntılarının yarattığı olumsuzluklar.

Bu nedenle 'Toplumsal Anlaşma', Türk ekonomisinin ve toplumsal yaşamın son derece ağır ve bunalımlı döneminin doğal bir ürünüdür.³⁰

Prof. Dr. Metin Kutal'a göre ise, 'Toplumsal Anlaşma' yalnızca Hükümet ve TÜRK-İŞ arasında yapılmış olması, diğer işçi ve işveren kuruluşlarını dışında tutması ve sınırlı içeriği gibi

30- Talas, Cahit (Prof. Dr.), Bir Toplumsal Politika Belgesinin Yorumu Toplumsal Anlaşma, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 488, 100. Doğum Yılında Atatürk'e Armağan Dizisi: 31, Ankara 1982.

nedenlerle oldukça dar kapsamlı bir anlaşmadır.

Kutsal bu konuda şunları söylemektedir:

"Oldukça somut önlem ve politikalar öngörmesine karşın bu anlaşma uygulamada beklenen gelişmeleri sağlayamadı. Gerçi bu anlaşmanın yapılmasından hemen sonra, Hükümet başta Tarım-İş Yasası Tasarısı olmak üzere bazı taslaklar hazırladı ve ilgili çevrelerin bilgisine sundu. Bunlar arasında iş güvencesini öngören bir taslak da yer alıyordu. Öte yandan, kamu kesiminde işçilerin yönetime katılmaları için ciddi arayışlar içine girildi.

Ancak bu gelişmeler somut sonuçlara ulaşamadı. Kamu kesimi toplu pazarlıklarında eşgüdüm sağlayacak olan teknik birimler kurulamadı. Sosyal yardımların toplam gelir içinde hesaplanması uygulamasına geçilemedi. İşçilerin KİT'lerde yönetime katılması konusunda Hükümet içinde bile farklı modellere dayalı tasarılar hazırlandı. Hepsinden önemlisi, Toplumsal Anlaşma'nın tarafları arasında bile yeterli temaslar yapılamadı."³¹

Doç. Dr. Özlem Işığışık ise, Toplumsal Anlaşma'nın başarısızlıkla sonuçlanmasını, "Anlaşma'ya taraf oluşturan hükümetin kısa ömürlü oluşu ve yeni bir hükümetin göreve gelmesi ile Türk Sendikal Hareketi'nin bölünmüşlüğü'nün yanı sıra, Türk-İş'in Konfederasyon olarak Anlaşma'yı benimseyip üyesi sendikalara benimsetme konusundaki yetersizliği" olarak değerlendirmektedir.³²

31 - Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, Cilt: 3, Numune Matbaacılık, İstanbul 1998.

32 - Işığışık, Özlem Dr., "Sosyal Diyalog - Temel Nitelikleri ve Türkiye'de Sosyal Diyaloga İlişkin Genel Bir Değerlendirme", Uludağ Üniversitesi, İİBF Yayını.

Sonuç

1978 yılının kamu kesimi toplu iş sözleşmeleri, 'Toplumsal Anlaşma'ya uygun olarak yapıldı. Bu toplu iş sözleşmelerinin denetimi ise, İşletmeler Bakanlığı'na verildi. İşletmeler Bakanı Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu, denetim görevini danışmanlarına devretti. Kamu kesiminde imzalanan tüm toplu iş sözleşmeleri, "Toplumsal Anlaşma'ya göre sonuçlandırılmıştır" ibaresiyle, Bakanlığa verildi. Bu ibarenin yer almasına rağmen, toplu iş sözleşmeleri arasında bir uyum yoktu, kamu kesimindeki dağınıklık çözülemedi.

TÜRK-İŞ'in Hükümetle 'Toplumsal Anlaşma' imzalayan Genel Başkanı Halil Tunç, 16-22 Nisan 1979 günlerinde yapılan 11. Olağan Genel Kurulu'nda aday olmayarak sendikacılık yaşamına son verdi. Tunç'un yerine İbrahim Denizcier seçildi.

20 Ağustos 1979 günü Başbakan Bülent Ecevit ile TÜRK-İŞ Genel Başkanı İbrahim Denizcier bir araya gelerek 'Toplumsal Anlaşma'ya yönelik görüşmeler yaptılar. Görüşmelerin ardından Başbakan Ecevit, "Bazı işyerlerinde Toplumsal Anlaşma'da belirtilen ölçülerin ötesine geçildiğini, bu durumun TÜRK-İŞ kadar Hükümeti de üzdüğünü" söyledi. TÜRK-İŞ Genel Başkanı İbrahim Denizcier de, "Toplumsal Anlaşma'ya Hükümetin bazı kanatları riayet etmemiştir" dedi.³³

Bu gelişmeler üzerine 4-6 Eylül 1979 günlerinde Rize'de yapılan 12. Dönem TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu

33 - Koray, Meryem (Prof. Dr.), Aziz Çelik; Avrupa Birliği ve Türkiye'de Sosyal Diyalog, Belediye-İş Sendikası Yayınları, AB'ye Uyum Dizisi, Mayıs 2007.

toplantısı sonunda, "Toplumsal Anlaşma'nın bağlayıcı kuralları askıya alındı.³⁴ Dönemin TİSK Genel Sekreteri Rafet İbrahimoglu, 8 Eylül 1979'da bir açıklama yaparak, "Toplumsal Anlaşma'nın askıya alınmasına destek verdi ve "anlaşmanın en baştan nok-

san ve ölü doğduğunu" ileri sürdü.³⁵

Ocak 1980'deki hükümet değişikliğinden sonra, TÜRK-İŞ, 'Toplumsal Anlaşma'nın artık kendilerini bağlamadığını açıkladı. Böylece 14 ay boyunca yürürlükte bulunan 'Toplumsal Anlaşma' son bulmuş oldu.

34- "TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu Rize'de Toplandı", TÜRK-İŞ Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 126, Eylül 1979.

35- Ayın Tarihi. http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/Ayin_Tarihi/Ayintarihi.htm

